

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

Микола Савенко,

*суддя Харківського апеляційного суду,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ORCID: 0000-0001-7720-822X

<https://doi.org/10.37374/2019-36-06>

УДК 343.13

Щодо окремих проблем визначення строку подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді

Конституція України у статті 55 гарантує право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Крім того, згідно п. 8 ч. 1 ст. 129 Основного Закону забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення виступає однією з основних засад судочинства.

Право на оскарження саме ухвал слідчого судді є однією із найважливіших гарантій захисту прав та свобод особи під час досудового розслідування. Цим обумовлено визнання його забезпечення однією із засад кримінального провадження (ст. 7, 24 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК)).

Проблеми оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування досліджували такі вчені, як О. К. Антонович, Н. Р. Бобченко, І. В. Гловюк, Д. І. Камчатна, Д. Є. Крикливець, Н. С. Куришева, Т. О. Музиченко, С. О. Пшенічко,

А. Р. Туманянц, С. Л. Шаренко, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська та ін. Однак, незважаючи на велику кількість наукових напрацювань, окремі проблеми потребують подальшого наукового осмислення.

Водночас, не зважаючи на популярність даної тематики в сфері наукових досліджень, багато питань на сьогодні залишаються дискусійними. Зокрема, ознайомлення як із науковою літературою, так і з практикою правозастосування надає можливість констатувати наявність низки спірних питань, пов'язаних із визначенням строку подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді. Тож, метою даної статті є виокремлення та наукове осмислення такого роду питань.

Порядок, строк подання, а також форма й зміст апеляційної скарги (в тому числі, на ухвалу слідчого судді) відносяться до так званих формальних передумов допустимості апеляційного оскарження. Апеляційна скарга на ухвали слідчого судді подається

ся безпосередньо до суду апеляційної інстанції (п. 2 ч. 1 ст. 395 КПК). У переважній більшості процесуалісти вважають цей законодавчий крок позитивним, а основні аргументи на підтримку зводяться до таких: (а) позбавлення суду, який ухвалив рішення у справі, права перевіряти апеляційну скаргу на відповідність вимогам закону зміцнить довіру осіб, які беруть участь у справі, до судового рішення, до самого суду, а також підвищить відповідальність судів першої інстанції за ухвалені рішення. Зазначений процесуальний порядок унеможливить вплив суду, рішення якого оскаржується, на вирішення судом апеляційної інстанції питання про прийняття чи неприйняття апеляційної скарги, залишення її без руху або розгляду, оскільки призначати дату розгляду справи за апеляцією та направляти повідомлення про це повинен апеляційний суд [1, с. 4, 12, 14]; (б) передбачений КПК порядок, відповідно до якого апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції, сприятиме додержання принципів законності, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, а також додержання розумних строків судового розгляду апеляційних скарг на ухвали слідчого судді [2, с. 135]; (в) встановлений порядок подачі апеляційної скарги дозволить усунути суб'єктивний фактор при перевірці її на відповідність вимогам законодавства в суді першої інстанції [3].

Поділяючи наведену аргументацію, додамо, що подача апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді безпосередньо до суду апеляційної інстанції сприяє оперативності її розгляду, що, в свою чергу, гарантує ефективний захист прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також інших заінтересованих осіб, та максимально швидко поновлення цих прав.

Водночас, серед науковців лунають пропозиції щодо процесуальної

доцільності виключення наведеної правової норми з КПК, оскільки, на їх думку, існуючий процесуальний порядок призводить до невіправданної втрати часу та «в непроцесуальний спосіб (в переважній більшості без офіційних запитів, через телефон) передачу матеріалів з суду першої інстанції до суду апеляційної інстанції, що є порушенням Інструкції з діловодства в судах» [4]. З цими доводами суддівської спільноти не погодилися науковці Національної академії прокуратури України, зауваживши, що «запропоновані зміни чинного КПК України призведуть до збільшення строків з моменту подачі апеляційної скарги до прийняття рішення про відкриття апеляційного провадження» [5]. В цілому поділяючи занепокоєння суддів, нам все ж такі більше імпонує підхід науковців, враховуючи, що запровадження уніфікованого порядку подачі апеляційної скарги щодо всіх рішень, що можуть бути оскаржені, не сприятиме оперативності розгляду скарг на ухвали слідчого судді, що особливо важливо у випадках, коли йдеться про забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, оскільки згідно з ч. 2 ст. 400 КПК передбачене так зване несуспензивне оскарження [6, с. 506; 7, с. 310; 8, с. 110], тобто коли подача апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді зупиняє набрання нею законної сили, але, за загальним правилом, не зупиняє виконання ухвали.

Практичного значення також набуває питання: як діяти, якщо скарга на ухвалу слідчого судді, в порушенні норм КПК, подана через суд першої інстанції. Відповідь знаходимо в Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України, затвердженій наказом Державної судової адміністрації України від 20 серпня 2019р. № 814, де у п. 5 Розділу II вказано, що помилково доставлені до суду документи пересилаються адресату, якщо його місцезнаходження відоме, або повертаються відправнику разом із супровідним листом за

підписом керівника апарату суду або визначеної ним відповідальної особи протягом не більш як двох днів [9]. Водночас, існують наукові позиції, відповідно до яких пропонується доповнити ч. 1 ст. 395 КПК положенням, суть якого полягає у необхідності зобов'язати суд першої інстанції невідкладно направити отриману апеляційну скаргу разом з матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції [10, с. 138]. Проте, на наш погляд, враховуючи, що рішення про витребування матеріалів кримінального провадження із суду першої інстанції може бути постановлено тільки після відкриття апеляційного провадження, така пропозиція потребує уточнення.

Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 395 КПК апеляційна скарга на ухвалу слідчого судді може бути подана протягом п'яти днів з дня її оголошення. О. Ю. Костюченко пропонує встановити єдиний строк апеляційного оскарження на будь-яке рішення суду першої інстанції, обґрунтовуючи свою позицію тим, що диференціація строків на апеляційне оскарження не сприяє можливості реалізації суб'єктами апеляційного оскарження свого конституційного права на подання апеляційних скарг [11, с. 45-46]. Не погоджуючись з міркуваннями автора, ми приєднуємося до думки Н. Р. Бобечка, котрий вважає, що «встановлення п'ятиденного строку для подання апеляційної скарги на ухвали слідчих суддів вимагає від суб'єктів права на апеляційне оскарження відповідної оперативності реагування та обґрунтування своєї правової позиції. В силу того, що ця група судових рішень пов'язана з обмеженням конституційних прав і свобод людини, то п'ятиденний строк цілком відповідає фізичним можливостям суб'єктів права на апеляційне оскарження звернутися до суду апеляційної інстанції. Апеляційне оскарження судових рішень, що ухвалюються під час досудового провадження, повинно відбуватися протягом розумно коротких інтервалів часу з

урахуванням строку досудового слідства. Цей строк для апеляційного оскарження ухвал слідчих суддів забезпечує оперативність та невідкладність вирішення питань про відновлення порушених прав і свобод заінтересованих осіб» [12, с. 124]. На увагу заслуговують й доводи Т. О. Музиченко, яка відмічає, що встановлення п'ятиденного строку апеляційного оскарження ухвал слідчого судді обумовлене певними обставинами: 1) оскаржуваним видом судового рішення – ухвалою слідчого судді, яка в порівнянні з вироком суду чи ухвалою про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, містить значно менший обсяг матеріалів для ознайомлення з метою складення та подання апеляційної скарги; 2) часовими рамками досудового розслідування; 3) характером правообмежень особи, що потребують своєчасного відновлення; 4) реалізацією засади процесуальної економії [13, с. 201-202].

Підтримуючи вищевикладені наукові позиції, спробуємо надати додаткову аргументацію. Зокрема, маємо вказати, що відсутність чітко встановленого строку на оскарження саме ухвал слідчого судді може призвести до позбавлення заінтересованих осіб невідкладного судового захисту своїх прав та законних інтересів. Встановлення п'ятиденного строку на апеляційне оскарження ухвал слідчого судді повністю відповідає міжнародним стандартам щодо необхідності невідкладного усунення порушень закону та необґрунтованого обмеження прав та законних інтересів учасників кримінального провадження та інших осіб, чий права та законні інтереси зачіпаються відповідним рішенням.

Враховуючи анонсовану тематику цієї роботи актуалізується проблема визначення початку перебігу строку апеляційного оскарження ухвал слідчого судді у випадку: (а) якщо таке рішення постановлено без участі особи, якої стосується відпові-

дне рішення, але яка була належним чином повідомлена про дату та час судового розгляду; (б) коли слідчий суддя постановив ухвалу та оголосив її резолютивну частину, а повний текст ухвали оголосив в інший день.

Слід констатувати, що вітчизняна вища судова інстанція напруцювала усталений підхід стосовно першого випадку. Так, у постанові Верховного Суду України від 1 жовтня 2015 р. зазначено, що «не викликає труднощів визначення строку апеляційного оскарження ухвал слідчого судді тоді, коли він прямо зазначений у законі. Проте, у тих випадках, коли початок перебігу строку не позначено, ним слід вважати момент учинення тієї процесуальної дії або настання події, що спричиняє виникнення відповідного процесуального обов'язку, для виконання якого і встановлюється цей строк. Тобто для особи, яка оспорує рішення слідчого судді, ухвалене з викликом цієї особи, але без її участі, початком (початковим моментом) перебігу строку для подання апеляційної скарги є момент проголошення такого рішення» [14]. Аналогічна позиція була висловлена й в інших постановках [15].

Вирішуючи питання щодо початку перебігу строку на оскарження ухвали слідчого судді у випадку, коли останній на підставі ч. 2 ст. 376 КПК постановив ухвалу та оголосив її резолютивну частину, а повний текст ухвали оголосив в інший день, вважаємо за потрібне звернути увагу на таке.

Наголосимо, що спеціальної статті, яка б унормовувала порядок постановлення та проголошення саме ухвал слідчого судді, КПК не передбачає. Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень дозволяє відмітити, що розповсюдженою є практика слідчих судді, які, посилаючись на ч. 2 ст. 376 КПК, проголошують тільки вступну та резолютивну частини ухвали та визначають час оголошення її повного тексту, який не повинен перевищувати п'яти діб з

дня оголошення резолютивної частини учасникам судового провадження.

Розглядаючи правильність застосування ч. 2 ст. 376 КПК до ухвал слідчого судді за результатами розгляду та вирішення скарг, С. О. Пшенічко вказував, що ця норма не може бути застосована, оскільки, по-перше, це унеможливить оскарження ухвали слідчого судді; по-друге, ухвала слідчого судді не пов'язана з вирішенням справи по суті, у зв'язку з чим рівень складності скарг не може бути таким, що потребуватиме значного часу для складання ухвали щодо їх вирішення [16, с. 160].

І.В. Гловюк розглядає цю проблему з іншого ракурсу – тлумачення права на справедливий суд в практиці ЄСПЛ, – а саме чи є проголошення лише вступної та резолютивної частини ухвали слідчого судді порушенням права на справедливий суд, та доходить висновку, що ні, якщо тільки це не обмежує учасника кримінального провадження у праві на доступ до суду у контексті оскарження ухвали слідчого судді [17, с. 40]. Надалі, авторка абсолютно правильно зауважує, що «враховуючи те, що КПК України у ст. 309 передбачає можливість оскарження ухвал слідчих суддів про застосування запобіжного заходу, арешт майна, то при фактичному позбавленні такого права шляхом складання неповного тексту рішення, що унеможлиблює оцінку його обґрунтованості, оцінку, чи були враховані доречні аргументи учасників, не можна стверджувати про легітимну мету втручання у право на доступ до суду, що не дозволяє вести мову про пропорційність втручання. Враховуючи те, що строк апеляційного оскарження ухвали слідчого судді складає, як передбачено у ст. 395 КПК України, п'ять днів з дня її оголошення, і цей же строк, передбачений у ч. 2 ст. 376 КПК України, для складання повного тексту ухвали, то таке застосування за аналогією цієї норми слідчими судьями однозначно перешкоджає доступу до вищестоящего суду, враховуючи, що а

ртію строк оскарження не з вини скажника буде пропущено, він змушений буде порушувати питання про поновлення строку, вирішення якого є розсудом суду апеляційної інстанції» [17, с. 43].

На наш погляд, крапка в цій дискусії (принаймні на даний момент) була поставлена об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду Верховного Суду, яка сформулювала правову позицію, викладену у постанові від 27 травня 2019 р. та зводиться до висновку: «у випадку, коли слідчий суддя з посиланням на ч. 2 ст. 376 КПК постановив ухвалу та оголосив її резолютивну частину, а повний текст ухвали оголосив в інший день, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з дня оголошення резолютивної частини ухвали» [18]. Утім, слід зазначити, що в цілому погоджуючись з наведеним рішенням, суддя Верховного Суду В. П. Огурецький у окремій думці запропонував інше його обґрунтування, а саме: «днем оголошення ухвали слідчого судді, з якого відповідно до вимог п. 3 ч. 2 ст. 395 КПК починає обчислюватися строк на апеляційне оскарження у випадку, коли слідчий суддя з посиланням на ч. 2 ст. 376 КПК склав та оголосив резолютивну частину ухвали, а повний текст ухвали оголосив в інший день, слід вважати день оголошення повного тексту ухвали» [19].

Не менш важливим та проблемним є питання щодо можливості поновлення строку на апеляційне оскарження. Загальна норма передбачає, що пропущений із поважних причин строк повинен бути поновлений за клопотанням заінтересованої особи ухвалою слідчого судді, суду (ч. 1 ст. 117 КПК). У цьому аспекті, певний інтерес становить судова практика стосовно можливості поновлення строку на апеляційне оскарження у випадку постановлення слідчим суддею ухвали, яка не передбачена

КПК. Йдеться, зокрема, про рішення про призначення позапланової виїзної перевірки. Специфіка процесуальної ситуації полягає в тому, що про можливість оскарження ухвал такого типу стало відомо тільки із появою відповідної судової практики на рівні вищих судових інстанцій (зокрема, після прийняття постанови Великої Палати Верховного Суду від 23 травня 2018 р.) Так, зокрема, ухвалою апеляційного суду Дніпропетровської області від 1 серпня 2018 р. було поновлено адвокату Белкіну Л. М. в інтересах ТОВ «Фінансова компанія Експрес Інвест» строк на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 22 березня 2017 року у зв'язку з наявністю поважних причин, а саме, що до прийняття Великою Палатою Верховного Суду постанови від 23 травня 2018 року у справі № 13-16сво18, відомості про яку були оприлюднені 06 червня 2018 року, вищевказані ухвали слідчих суддів згідно чинного законодавства вважалися такими, що не підлягали оскарженню, оскільки це прямо не було передбачено ст. 309 КПК України [20]. Таким чином, вирішення питання стосовно поновлення строку на апеляційне оскарження або відмові в цьому повинно залежати від доцільності досягнення оптимального балансу між загально-визнаними міжнародними принципами – правової визначеності та права на доступ до правосуддя.

Підсумовуючи, слід зазначити, що проведене в роботі дослідження дозволило виявити окремі проблеми, пов'язані з визначенням строку подання скарги на ухвалу слідчого судді, та з урахуванням наукових розробок, вітчизняної практики та міжнародного досвіду сформулювати відповідні пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. *Костюченко О. Ю.* Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 18 с.
2. *Ольховська М. М.* Оскарження рішень, дій чи бездіяльності процесуальних осіб стороною захисту під час досудового розслідування : дисер. ...канд. юрид. наук. Київ, 2017. 233с.
3. *Соловей Г. В., Теремецький В. І.* Деякі проблемні питання перегляду судових рішень у кримінальному процесі України. URL : http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik15_07.pdf.
4. АССУ отримала відповіді на пропозиції змін до КПК України. Центр суддівських студій. URL : <http://www.judges.org.ua/fag/eng/dig8328.htm>
5. *Лист* Національної академії прокуратури України від 30.11.2015р. вих. № 16/5/2583. URL: https://kievskiyud.od.ua/images/docs/doc1/img20151209_12161072.pdf.
6. *Фойницький І. Я.* Курс уголовного судопроизводства.Т. 2. / Под ред. А. В. Смирнова СПб.: Альфа, 1996. 607 с.
7. *Познышев С. В.* Элементарный учебник русского уголовного процесса. М. 1913. 337с.
8. *Червоткин А. С.* Промежуточные судебные решения и порядок их пересмотра в российском уголовном процессе: диссер. .. канд.юрид. наук. Москва, 2013. 209с.
9. *Інструкція* з діловодства в місцевих та апеляційних судах України, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 20.08.2019р. № 814.URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/media/814_1_Annex_court_codes_1.pdf
10. *Льєва Т. Г.* Апеляційне оскарження ухвал слідчого судді, постановлений під час досудового розслідування. Митна справа. 2013. № 6 (2.1) С.136-141. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6%282.1%29_24
11. *Костюченко О. Ю.* Порядок і строки апеляційного оскарження у кримінальному судочинстві України. Судова апеляція. 2006. № 3. С. 43–56.
12. *Бобечко Н. Р.* Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України : дис. ... док. юрид. наук. Львів, 2016. 498 с.
13. *Музиченко Т. О.* Апеляційне оскарження ухвал слідчого судді щодо правомірності обмеження права власності особи у досудовому розслідуванні: дисер. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 326с.
14. *Постанова* Верховного Суду України від 01 жовтня 2015 р., справа № 5-103к15 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53498233>.
15. *Постанова* Верховного Суду України від 24 березня 2016 р., справа № 5-16к16 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57255669>.
16. *Пшенічко С.О.* Повноваження слідчого судді з розгляду та вирішення скарг у досудовому провадженні: дисер. ...канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 253с.
17. *Гловюк І. В.* Резолютивна частина ухвали слідчого судді та право на справедливий суд Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи С. 40-44 .
18. *Постанова* Верховного Суду України від 27 травня 2019р., справа № 461/1434/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82188400>
19. *Окрема думка* судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Огурецького В. П. у провадженні №51-6470кмо18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82218057>

20. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області від 01 серпня 2018 р., справа № № 201/4328/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75752427>

Савенко М. Є. Щодо окремих проблем визначення строку подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді

Стаття присвячена окремим питанням апеляційного оскарження ухвал слідчого судді, що пов'язані з визначенням строку подання скарги. Констатується недосконалість чинного правового регулювання аналізованого інституту, що знаходить свій прояв у наявності прогалин, а також застосуванні норм права, що викликають неоднозначне їх тлумачення правозастосовниками. За результатами дослідження сформульовані відповідні пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: апеляційне оскарження, ухвала слідчого судді, досудове розслідування, строки подання скарги.

Савенко М. Е. Об отдельных проблемах определения срока подачи апелляционной жалобы на постановление следственного судьи

Статья посвящена отдельным вопросам апелляционного обжалования определенных следственным судьей, связанных с определением срока подачи жалобы. Констатируется несовершенство действующего правового регулирования анализируемого института, что находит свое проявление в наличии пробелов, а также применении норм права, вызывающих неоднозначное их толкование правоприменителями. По результатам исследования сформулированы соответствующие предложения, направленные на совершенствование действующего законодательства.

Ключевые слова: апелляционное обжалование, определение следственного судьи, досудебное расследование, сроки подачи жалобы.

Savenko M. On certain problems of determining the deadline for filing an appeal against a decision of an investigating judge

The article deals with the specific issues of the appeal against the decisions of the investigating judge at the stage of pre-trial investigation. It is stated that the right to appeal against the decision of an investigating judge is one of the most important guarantees for the protection of a person's rights and freedoms during a pre-trial investigation. The formal prerequisites for the admissibility of an appeal are analyzed: the procedure and term of filing, as well as the form and content of the complaint. It is argued that filing an appeal against the decision of the investigating judge directly before the court of appeal facilitates the promptness of its consideration, which, in turn, guarantees the effective protection of the rights and legitimate interests of participants in criminal proceedings, as well as other interested persons, and the speedy restoration of these rights. The author focuses on the inappropriateness of supplementing of Part 1 of Art. 395 of the Criminal Procedure Code by the provisions of which it is necessary to oblige the court of first instance to immediately send the received appeal together with the materials of the criminal proceedings to the court of appeal, since the decision to extract the materials of the criminal proceedings from the court of first instance can be rendered only after the opening. It is argued that the absence of a clearly set term for appeal against the decision of the investigating judge can lead to deprivation of interested

persons of urgent judicial protection of their rights and legitimate interests, and therefore, the establishment of a five-day period for appeal against decisions of the investigating judge is completely in compliance with the international standard violations of the law and unjustified restriction of the rights and legitimate interests of participants in criminal proceedings and other persons whose rights and legitimate interests affected by the relevant decision. The problems of determining the start of the appeal period of the investigative judge's decisions are analyzed in the following cases: (a) if such decision was rendered without the participation of the person concerned by the decision but who was duly informed of the date and time of the trial; (b) when the investigating judge issued the order and announced its resolution, and announced the full text of the order the other day.

Key words: appeal, decision of an investigating judge, pre-trial investigation, terms of filing a complaint.